

Marija Švajncer

AVTOBIOGRAFSKI ROMAN CIRILA ZLOBCA

Svoji najnovejši obsežni knjigi v dveh delih je pesnik, esejist, romanopisec, prevajalec in politik Ciril Zlobec dal naslov Spomin kot zgodba in dodal podnaslov Avtobiografski roman (Ciril Zlobec: Spomin kot zgodba, Avtobiografski roman, Prvi del, Drugi del, Ljubljana, Prešernova družba, 1998). Avtorjeva lastna oznaka je zavezujoča, saj opozarja, da je bilo delo napisano z namenom, da bi nastal roman in tako ga je treba tudi brati, potrjuje pa se lahko tedaj, ko jo umestimo v postmodernistično perspektivo, ki predvideva združevanje zelo različnih možnosti in palimpsestično odkrivanje praprvin. S sestavinami, ki jih je pisec oblikoval v sklenjeno celoto, stopa iz okvira klasičnega romana, kolikor je o klasičnem romanu danes sploh še dopustno govoriti, in pomeni povezanost različnih elementov, in sicer: izpovedno-spominske zgodbe, esejistično oblikovanih opisov in iskrivih anekdot, ki prikazujejo kronologijo slovenske preteklosti, pesmi na začetku posameznih poglavij in včasih tudi v besedilu ter delne filozofske naravnosti. Katere so pogloblitve lastnosti navedenih sestavin?

Izpovedno-spominska zgodba se daje z izrazitim egotizmom: ustvarjalčev jaz je vseobsegajoč in odločilen; ta ego je že od samega začetka, od prvih otroških zavestnih iskanj, silno močan in odločen. Ves zunanji svet se staplja v njem, se mu odmika in se mu približuje, postaja svojevrstni intencionalni korelat, če nekoliko parafraziram Husserla, saj vnanja realnost nikoli ni samozadostna. Jaz ima moč in silovitost – prepričljiv je celo v hipnem priznanju umika in poraza, je iskren in samokritičen. Marsikateri dogodek bi se morebiti zasukal drugače, če jaz že od samega začetka ne bi zatrdno vedel, kaj hoče; vse je zarisal in omejil, pregrade in ovire pa si je morebiti postavil samo zato, da bi jih preskočil.

Ne da bi bila zato načeta umetniškost dela, se avtorjevo samospraševanje o preteklosti in obujanje spomina na dogodke uveljavljata kot natančno izrisana razčlemba odraslega, ko je bil le-ta še otrok (to spominja na posvetilo v

Saint-Exuperyjevem Malem princu). Odrasli skuša obuditi otroka v sebi, sprašuje se, kateri so bili tisti dogodki, ki so sčasoma porajali odraslost. Zaradi trdega, z revščino zaznamovanega življenja ostaja le malo razposajeno otroškega, samo nekaj otroške objestnosti in slutenj o rojevajoči se čutnosti, sicer pa je otroštvo prepredeno s spoznanji o težavnosti preživetja, o boju za vsakdanji kruh in vztrajanju tudi v trenutkih, ko bi človek skoraj klonil.

Neizprosna realnost je avtorja izklesala, vendar ne obtesala – iz ogrožajoče dejanskosti se je izvijal in se je osvobajal, postajal čedalje močnejši in samozavestnejši, pokončen in ponosen. Kadar je začutil, da bi ga okoliščine lahko zlomile, se je spopadal s toliko večjo trmo, intenzivnostjo in občutenji, ki jih sam včasih poimenuje ošabnost in domišljavost. Kadar so mu ljudje hoteli jemati ceno, se je sam toliko bolj vrednotil. Velikokrat je šlo za biti ali ne biti, zato si je že zgodaj zadal nalogo, da mora zmagovati. Premagovati mora sebe in druge, kajti če se ne bo znal obvladovati, bo ranljiv in nemočen. Z osebnostno močjo bo nasprotnika lahko že vnaprej razorožil in ga napravil šibkega; če se bo soočal z močnimi, bo sam še močnejši od njih. Vsakodnevno samoprepričevanje lahko sčasoma postane običajna danost in življenjski slog, medtem ko so omalovaževanje in podcenjevanje samega sebe, omahljivost in dvom očitne ovire za velika dejanja. Pisec pa se je že kot otrok nameril, da bo s svojim življenjem storil nekaj velikega.

Filozofska naravnost, ki sem jo na začetku tega zapisa zaznamovala kot delno, ni samo implicitna, saj se Ciril Zlobec včasih eksplicite sprašuje o temeljnih vprašanih bivanja, pri tem pa nikakor ne gre prezreti, da v teh primerih uporablja filozofske izraze, na primer: resnica, subjektivnost, zavest, nezavedno, transcendenčno, smisel, cilj, avtoriteta, tujstvo, poraz in smrt. V vsakodnevnih dogodkih skuša odkrivati globljo sporočilno vrednost ali pa je prav on tisti, ki doživljajem, razvrščenim drug za drugim, daje lastnosti moralnih principov. Potem ko je bil zgolj literarni subjekt in pričevalec, preudarno abstrahira, se odmika od konkretnega ter ločuje bistveno od nebistvenega. Tudi v najhujših padcih zna odkrivati svojevrsten smisel, razlog za obstoj ali izhodišče za kaj drugega. Nikjer se ni treba za dolgo ustaviti: vse gre naprej in se spreminja, umetnik pa sluti, da sta za hip zagrozili človeška neznatnost in šibkost, toda samega sebe prepričuje, da si tega več kot en sam trenutek ne bo dovolil, saj bo kaj kmalu vstal ves prenovljen in močan. »In spet sem se vrnil k sebi: čutim, da že zdaj nisem več isti kot prej; počasi, a zanesljivo, opit od tega čudeža, se že levim, kot gosjenica v metulja, v novo podobo samega sebe, v podobo, ki je spet vredna spoštovanja. Predvsem lastnega, mojega, kajti samo vsak zase ve, kako smrtonosen je lahko polipski objem poraza.« (Prvi del, str. 187)

Čeprav je sam filozofsko usmerjeni spraševalec, ne skriva, da o ljudeh,

ki so se zapisali filozofiji, nima najboljšega mnenja in jih ima tako kot italijanski pesnik Quasimodo za naravne sovražnike poezije. Ker je sam, kot prvi, človeško zemeljski že po naravi, do filozofije nikoli ni imel pravega odnosa: »mikala me je, ker se mi je ponujala kot nekakšna vsevednost, hkrati pa tudi odbijala, ker je s splošnim hotela nadomestiti individualno...« (Drugi del, str. 170) Njegov tako značilni občutek individualne večnosti se je rojeval iz privzdignjenega odnosa do življenja kot zdaj glasna, zdaj komaj slišna hvalnica, kot umetniška beseda in delovanje pred očmi javnosti. Filozofija se je potemtakem preoblikovala v esejistiko, poezijo in prozo, v sporočanje, v katerem sta enako pomembna, kaj poveš in kako to storiš, vsebina in oblika, namen in učinkovitost, espri in odziv. Zlobec je bil vedno vse preveč radoživ in mediteransko sončen, da bi se zapisal kabinetno učenjaški filozofiji, vse preveč razgiban, da bi refleksija v celoti prevladala nad dogodki, v katerih je bil poglobitni in odločilni dejavnik.

Roman je mogoče razumeti tudi kot naddoločenost poeziji in esejju: ta možnost se nakazuje zato, ker umetnik sam poudarja, da imamo opraviti z avtobiografskim romanom. Gre za obsežno in natančno izrisano podobo nekega plodovitega, pisanega in slikovitega življenja, deskripcijo prelomnic in iskanj, introvertirano odkrivanje notranje podobe in zarisovanje meja, ki si jih bo treba vedno znova določevati v odnosu z drugimi ljudmi. Roman Spomin kot zgodba je dovolj nov in zanimiv za bralke in bralce, ki poznajo Zlobčev ustvarjalni opus v celoti, presenetljivo svež pa bo za mlajše bralno občinstvo, ki se s piscem srečuje prvič. Za poznavalke in poznavalce lahko pomeni umetniško prepričljivo sintezo vsega, kar je avtor ustvaril doslej, za druge pa življenjsko zgodbo z notranjo napetostjo in intenzivnostjo.

Sam si jemlje za moto pesmi in tako načrtno združuje poezijo in prozo, toda poezija zdaj ne govori sama zase, temveč pomeni nekakšen vstop v posamezna poglavja, po eni strani nakazano sporočilo, po drugi pa skrivnostno simboliko in v metaforo ujeta življenjska spoznanja. Povezovanje esejističnosti, romana, pesmi in delne filozofičnosti je domiselno uresničevanje ustvarjalčevega načrta in inspiracije, hotenja in občutenja, potrjevanje njegovih številnih izraznih zmožnosti in kreativnih prizadevanj. To, da nam govori zdaj kot pesnik, zdaj kot romanopisec ali esejist, je njegova ustvarjalna svoboda. Besede s silovitim navdihom kar vro iz njega – zelo veliko ima povedati, tako da je videti, kot da beseda ne dohaja urne misli. Ne srečuje se z absurdom, temveč se daje z močjo svoje osebnosti – kot neutrudni iskalec svoje podobe in človek, ki se mu svet mora podrejati ali prilagajati, kajti samo če bo jaz zares močan, bo mogoče obvladovati življenjske položaje in zmagovati v vsakršnih okoliščinah.

Ko gleda nase iz distance in se vrača v preteklost, si z blago ironijo priznava, da je bil zaljubljen vase. Preiskuje svojo narcisoidno naravo, z boga-

tim besednjakom slika svojo samozavest in samozavedanje, zrcali tisto, kar bi ga pravzaprav moralo zlomiti, a ga nasprotno navdaja z novo in novo močjo, tako da po padcih spet vstaja in je ves prenovljen in svež ter vročično pripravljen na spopade. Zdi se mu, kot da je sam proti vsem.

Pisec je tudi najstrožji sodnik svojih preteklih dejanj, tistih, ki so se zgodila, in onih, ki bi se morala primeriti. Ko izreka »obsodbe«, velikokrat ve, da takrat pač ni mogel ravnati drugače, ker je prišel na bojišče življenja iz neznanne in neznatne kraške vasi, skoraj neuk in nezrel, in svetu oznanil, da prihaja. Potem se mu je dogajalo, da se je skušal vrniti na kraj poraza, v ustanove razvrednotenja, toda okoliščine, trma in možnosti novih ponižanj in zavrnitev so ga pravočasno zaustavile. Hotel je postati pokončen človek in tak tudi ostati, mož s hrbtenico in vztrajnostjo, zahotelo se mu je, da bi premikal gore, a so se mu hribi včasih sami razmaknili. Z osebnostno močjo je namreč obvladoval in ukanil celo sovražnike vseh vrst.

Ni samo sodil, temveč je bil tudi dobrohoten in prizanesljiv do otroka v sebi, dečka, ki je moral prezgodaj odrasti in pravzaprav nikoli ni bil otrok v pravem pomenu besede. Vsi ti spomini so ostali v njem, včasih oddaljeni in komaj občuteni, drugič glasni, živi in zavezujoči s svojo očitno navzočnostjo. Kar je bilo, je pač bilo, nič ni moč izbrisati in zasukati drugače – Kras ga je zaznamoval, odhod s Krasa ga je spremenil, vrača se in vedno je on sam, toda vsakič drugačen in zrelejši, lastnik novih spoznanj in metafor, srečanj in razočaranj. Morda je manj domišljjav, kot je bil fantič, sedmi ali deveti otrok po vrsti (eden je s porodnico vred, očetovo prvo ženo, umrl že pri porodu, drugi dve leti prej), ki se je sam določil za poveljnika vseh življenjskih bitk. Vedno je hotel biti prvi in spredaj – to pa ni zmeraj uresničljivo – zmagovalec in človek vednosti, pesnik in bojevnik. Moral je prodirati vase, saj je bilo v njem toliko presenetljivih združitev, toliko nenavadnih možnosti, zasukov in paradoksov. Treba je bilo predvidevati konec posameznih dogodkov in se potem spet znajti na začetku; nujno je bilo, da se ni nikoli zaustavil in obmiroval, saj so ga čakali cilji in naloge, toda on sam je bil tisti, ki si jih je izbiral in zadajal. Toliko vsega je moral postoriti – svet je čakal nanj in kar gorel je od pričakovanja.

Ena izmed plasti Zlobčevega avtobiografskega romana Spomin kot zgodba je tudi zanimiva in po avtorjevem preudarku in osebnih stikih izbrana kronologija slovenske bližnje preteklosti, zgodovinskih in prelomnih dogodkov iz političnega dogajanja ter dejavnikov tega časa. Avtor se ne pogloblja v značajske lastnosti ljudi, s katerimi je sodeloval, sklepal prijateljstva ali se spopadal z njimi, temveč dejanja sama govorijo o tem, kdo so pravzaprav bili, bodisi neomajne politične avtoritete, ki so govorile in odločale s piedestala, na katerega jih je postavil splet tedanjih razmer, ali pa so se povzpeli nanj zaradi podvigov v burnem času, podlasice, ki so grizle od zadaj in so umikale

pogled, bodisi tisti, ki so naravnost priznavali, da imaš kot politik lahko dva obraza, morda tudi več, toda prav dobro je treba vedeti, kdaj katerega pokažeš. Ciril Zlobec je ob srečanjih z njimi ostal pač to, kar je bil: odločen in trmast Kraševac, ki se ne da omajati (kot gojenec semenišča se je pognal v profesorja, ki mu je bil storil krivico, kot zrel mož pa je zalučal papirje v nasprotnika, ki mu je hotel soliti pamet). Kadar je bil prepričan, da ima prav, ni popuščal, tudi za ceno poraza, izгона, kazni ali opomina ne; ni mu šlo toliko za vrednotenje drugih, kot za to, da si sam ne bi več mogel pogledati v oči. Če bi bilo omajano njegovo samospoštovanje, ne bi bilo mogoče iti naprej, on pa se je ohranjal prav s tem, da se je ves čas vzpenjal in napredoval. Včasih je bilo treba pojesti tudi zarečeni kruh, toda to je bilo zelo redko.

Vztrajal je v svojih vrednotah slovenstva, Primorske, družine, doma, poštenosti, pokončnosti, ponosa, poezije in prijateljstva. Znal je pozabljati na stare zamere in iskati novih izzivov, zmogel je prenesti še tako neizprosno rešnico ter se ubraniti pred podlostjo in lažjo.

Čudeži, kot jih sam imenuje, so ga v vojnem času ohranili pri življenju, zato se je tako kot veliki pianist Arthur Rubinstein že zelo zgodaj zaljubil v življenje. Ko je ugotovil, kako tanka črta je med življenjem in smrtjo, se mu je silovito zahotelo ohranitve bivanja. Nikoli ni obupaval in bil slovensko resigniran, marveč je s primorskim soncem v sebi in s kraško trdoto in močjo pred viharji ves čas zatrdno vedel, kaj hoče. Pot je zelo jasno začrtal. V poeziji je odkrival smisel, meje in pomen ljubezni, odenke vseh njenih barv, vzpone in padce, dvome in ekstatične vrhunice, v politiki pa se je skušal boriti za svobodo, individualnost, narodovo samobitnost ter za pravice in svoboščine. Čeprav ni imel dlake na jeziku, so celo očitni sovražniki in nasprotniki do neke mere sprejemali njegovo človeško širino in odprtost ter napadali njegove ideje, ne pa njega samega, dasi je velikokrat govoril, kot da se je poistovetil z idejami ali se poosebil z njimi. Živel je intenzivno, kot da je premagal samo smrt in se ji rogal. Bil je človek volje in načrtov.

Svoj avtobiografski roman Spomin kot zgodba je Ciril Zlobec napisal v blestečem in izbrušnem slogu, v izbranem jeziku, polnem pesniških prispodob, zanimivih opisov, anekdot, v katerih je znal ustvariti napeto pričakovanje, v silovitem zamahu inspiracije in domišljije. Psihološko pogobljena instrospekcija je razvejano in prepričljivo iskanje po labirintih nikoli dokončno odkritega jaza, prodiranje v neznane plasti zavesti in temine nezavednega. V njegovo pisanje vstopa tudi narava s svojo poetično lepoto in odsevanjem človekovih občutij in videnj.

Zlobec omeni, da je marsikdaj pesmi preoblikoval v prozo, toda treba je priznati, da imamo v tej prozi, romanu, opraviti s povsem novim Cirilom Zlobcem, pisateljem, ki je v Prvem delu ves resen in obtežen z iskanjem samopodobe ter ohranjanjem življenja v vojnem dogajanju, v Drugem delu pa

z ustvarjalcem, ki je tudi ironičen, duhovit in prizanesljiv do ljudi, ki so mu prekrižali pot in ga človeško zaznamovali, in do tistih, ki so vztrajali ob njem in ga sprejemali v vsej sončnosti, trmi in tudi občasni zadržanosti, moralni drži in narcisoidnosti, o kateri sam govori kar naravnost in brez olepševanja.

Mati je sodila med ljudi, ki jih je za zmeraj ohranil v svoji zavesti in spominu. Naučila ga je, kaj pomeni občutiti lepoto – ne govoriti o njej, temveč kratko malo slutiti in čutiti, tako da ti je pri srcu svetlo in praznično. Materi je v romanu namenjeno relativno malo strani, saj je bil za pisca samoumevna avtoriteta oče, ob katerem se s pisateljskim peresom večkrat zaustavlja in obuja spomine na njegovo garanje doma in v kamnolomu, na skrivanje čustev in narejeno skorjo robotosti in trdote, za katero je Zlobec posredno spoznaval čustveno bogastvo in občutljivost. S prikriivanjem se je mogoče ubraniti tistih, ki te hočejo raniti in prizadeti. Zame pa je prav mati lik, ki bi bil vreden samostojne literarne upodobitve. Samoumevno avtoritativni očetje so na slovenskem podeželju prevladovali, piščeva mati pa je bila drugačna že po tem, da je bila soimenjakinja (ista sta bila tako ime kot dekliški priimek) prve očetove žene, mačeha petim otrokom iz očetovega prvega zakona. Oče jo je zaprosil za roko, ko se je odpravljala v samostan, umirjeno pobožna in zadržta onstran. Ob tej vdovčevi nenavadni in nič kaj zaljubljeni snubitvi se je zdrznila, da katera druga ženska, ki bi si jo vdovec izbral za ženo in mačeho svojim otrokom, otrok morebiti ne bi imela dovolj rada, in je vdano privolila – ne samo iz krščanske ljubezni, marveč zaradi človeške plemenitosti. Ne več mlada je rodila še dva otroka, zadnji pa je bil prav Ciril in z njegovim rojstvom je postala – božjastna. Vse, kar ji je življenje natrosilo, je prenašala s stoično pokončnostjo, mirom in potrpežljivostjo človeka, ki pač mora prenašati svoj križ, ki si ga je oprtal na rame. Si ga je res naložila sama? Le v odnosu do sina si je dala duška ter ga iskreno in prav nič zadržano obsipavala z ljubeznijo, vsa v solzah, ko je odhajal od nje ali se vračal, vsakič razumevaljoča, prizanesljiva in na njegovi strani, naj se je dogodilo karkoli. Tako čustvena, posebna in mila ga je enkrat za vselej naučila – ljubezni.

Pretrsljivo je pisateljevo spoznanje, da kljub neomajni veri vase in samozavesti nekatere stvari kratko malo niso v njegovi moči in so zunaj dosega njegovega obvladovanja. Sin je podaljšek in svojevrstna potrditev njegovega življenja, v marsičem radikalizirano nadaljevanje tega, kar je sam hotel storiti in kar je v resnici tudi storil, njegova kri, bitje, ki se mnogokrat zgleduje prav po njem ter potrjuje in uresničuje njegova vzgojna načela, kolikor jih je kot oče sploh imel, saj se je večidel načrtno ravnal po zdravi kmečki pameti, češ da se otroci v navzočnosti staršev pač zgledujejo po njih in se učijo od njih. Zaradi vsega tega ga je telesno zbolelo, kadar je bil njegov revolucionarni, korenito poštenu in moralno brezprizivni sin predmet kritike, tako oblastnikov kot domnevnih prijateljev, tudi takih, ki so ga ovajali, kadar so

videli v sinovih dejanjih očetovo pokroviteljstvo in vodenje. Sin je živel svoje življenje, sam je izbiral in se odločal, vendar je bil tudi potomec prav tega očeta, povezan z njim z nevidnimi vezmi, ki se nikoli povsem ne pretrgajo, četudi bi se človek marsikdaj rad vsega, kar ga tako ali drugače veže in priklepa, enkrat za vselej osvobodil.

Čeprav je Zlobec pesnik ljubezni, ki opeva žensko, velikokrat povzdiguje moški princip, utelešen v očetu, samem sebi in sinu. Moškost je sinonim za moč in pokončnost, ženski princip z vdanostjo in ljubeznijo pa je neke vrste danost in samoumevnost. Tega seveda ne bi bilo mogoče trditi za njegovo poezijo, v kateri dobiva razmerje med žensko in moškim veliko odtenkov in razsežnosti, v romanu Spomin kot zgodba pa so ženske tiste, ki skrbijo za moške, bedijo nad njimi, so v skrbeh zanje, jih čakajo in jih tolažijo, kadar se vračajo iz izgubljenih bitk, saj vedo, da še ni nič izgubljeno in da bodo v vojni življenja zagotovo zmagali. Ženske so za pisatelja intuitivne, moški racionalni, moški tvegajo, ženske slutijo nevarnost. V moškem znajo zbuditi samozavest ljubimca, napraviti iz njega nežnega očeta in odgovornega soproga; oaza, ki mu jo pripravijo, je zanj zavetje, kamor se vsakič vrača, po izidih z negativnim ali pozitivnim predznakom. Prijetno je vedeti, da se je mogoče v slehernem primeru kam vrniti, tja, kjer čakajo nate in te pričakujejo.

Pisatelj je vedno tako rekoč v času in prostoru, toda poglavitno je, kaj zna napraviti iz te svoje umestitve. Zlobca v strogem pomenu besede ni nihče oblikoval, vsem je samo dopustil, da so se ga tako ali drugače dotaknili in v njem zapustili sled – materi in očetu, bratom in sestram, slovenskim in italijanskim pesnikom, prijateljem, dekletom, ki so vznemirjala njegovo prebujajočo se moškost, vojni, ki ga je sicer spremenila, vendar ne toliko, da bi postal povsem drug človek, vsemu tistemu, kar se imenuje domovina. To je bil pristen in zavezujoč dotik, zdaj blagodejen, zdaj boleč, včasih hipen, drugič za zmeraj, tu in tam neprijeten in odveč, kdaj pa kdaj osrečujoč in spravljen v njegovo kratko večnost. Dotik, ki je dal posebno vsebino sizifovstvu, v katerem ne gre več za nesmiselno delovanje, temveč za intenzivno življenje, ki je omejeno s smrtjo. Pri štiridesetih ga je prešinilo, da je smrten, pisatelj Danilo Lokar, ki je bil tedaj približno njegovih sedanjih let, pa mu je povedal, da se starata tako telo kot duh in da se človek misli na smrt sčasoma navadi. Njen možni prihod sprejme kot dejstvo.

Zlobec je vse preveč tukaj in zdaj, da bi klonil pred tistim, kar šele pride, ker pač slej ko prej mora priti. In pri tem hoče, da tudi ljudje, ki ga berejo, natančno vedo, kaj je zanj pomembno: mnogo besed je namreč natisnjenih v kurzivi – to bi lahko s hermenevtičnega vidika pomenilo vodeno oziroma dirigirano branje, poseben tisk pa nam da vsekakor misliti, saj besede, ki so posebej poudarjene, niso samo take, ki se navezujejo na določena sporočila ali pričevanja, ampak gre tudi za opozarjanje na posebno ozračje, občute-

nje in doživljanje, tako da poudarki gotovo niso izbrani po naključju, marveč govorijo svojo zgoščeno zgodbo. Zdi se, kot da bi avtor hotel povedati, češ bodite pozorni, to je zares pomembno, s tem pa nas spodbuja, da se z njim strinjamo ali pa mu nasprotujemo; ne da bi pravzaprav hoteli, se znajdemo z njim v dialogu – dinamični in polemični, to pa je po vsej verjetnosti tudi Zlobčev namen.

Čeprav pišem večinoma v preteklem času, romana nikakor ni dopustno razumeti kot ustvarjalčevega slovesa, prav nasprotno, očitno je, da ima še veliko povedati. Iz vsake prvine v romanu bi lahko nastala samostojna zgodba, bodisi spomin kot zgodba bodisi fantazija kot zgodba. Resnični dogodki bi bili lahko izhodišče za novo sestavljanje fiktivne realnosti, pisateljske imaginacije, za svobodni polet kombinacij, konstrukcij, preobratov, izpeljav, domisljic, pisav z notranjo negacijo in izrisov, ki naj govorijo sami zase, ne glede na to, ali se je kaj zgodilo ali pa se je porajala samo slutnja. Iz skoraj vsake anekdote bi lahko nastal nov roman, srečanja s politiki bi se na primer preoblikovala v podrobno razčlemba notranjih zakonitosti zgodovinskega razvoja slovenske družbe ali pa v zaustavitev pri kaotičnih in skoraj nesmiselnih situacijah. Posebno pozornost bi bilo mogoče nameniti naravi slovenskega človeka, njegovemu nenavadnemu značaju, ki za hip začuti, da zares dela zgodovino in se strne z drugimi ljudmi, kaj kmalu, ko pa je boj izbojevan, se začne obračati, kot da je komaj čakal, da bo lahko zanetil novo konfliktno situacijo, tokrat na mikronivoju. Veliki podvig se razblini in razvodeni v majhne spletkarske igre, poniglavo nagajanje, neizprosni brezobzirni boj za oblast. Ciril Zlobec se ob spoznanjih, kako se zgodovinsko odločilne in prelomne stvari kaj kmalu znajdejo v blatu in poteptane, ne zaprede v moralizem, tarnanje in žuganje z dvignjenim prstom, ampak ohranja nenavadno strpnost in razumevanje za vse, kar je človeško, toda gotovo se v njem kdaj porodi slutnja, da se lahko slovenstvo, za katero se je tako neutrudno prizadeval v vseh njegovih oblikah – od boja za slovenski jezik do samobitnosti in državnosti – porazgubi in usahne v Evropi in tujini nasploh, tolikokrat gloriificirani in opevani, ne da bi se pri tem zavedali, da ob poveličevanju vsega tujega sami sebi zmanjšujemo ceno, pomen, vrednost, izvirnost in perspektive. Veliki bratje ali karkoli že so, nas lahko pogoltnejo in potem iz njihovega mogočnega drobovja ne bo več slišati našega glasu.

Zlobčevo ustvarjanje je mogoče razumeti tudi kot večstransko težnjo, da se to ne bi zgodilo. Čeprav nekateri sodobni kritiki dvomijo o pomenu literature, ki bi bila tudi angažirana ali domačijska v dobrem pomenu besede, prav književnost te vrste, ki ji za nekaj gre, v dokajšnji meri ohranja narodovo samobitnost. Kako bi bilo smiselno povsem omalovaževati dejstvo, da živimo prav na tem koščku zemljevida, kot je zapisal pesnik Ervin Fritz, in smo tako rekoč mravlje v alpski senci? Ciril Zlobec noče, da bi nas kak Cezar ali

motorizirana zgodovina, kot nadaljuje Fritz, izbrisala z zemljevida. Za obstoj in ohranitev se bori z literarnimi, estetskimi sredstvi, ideologiji ne dovoli, da bi se ga polastila, bori se kot umetnik in človek, ki mu je bilo dano, da se je znašel prav v teh dogodkih.

Avtor je zapisal: »O *sovražnikih* – kaj bi brez njih? – imam svojo filozofijo: težje je tistemu, ki sovraštvo nosi v sebi, kot tistemu, ki mu je to sovraštvo namenjeno. Naj ga le žre, si pravim, grem morda še enkrat, dvakrat spat s podobo njegovega sovraštva pred očmi, toda zelo kmalu so moja jutra spet jasna, brez megle in težkega zraka.« (Drugi del, str. 338 – 339) Čeprav sem poudarila njegovo slovenstvo in prizadevanje zanj, pa je paradoks v tem, da je Ciril Zlobec tako zelo drugačen od prevladujoče večine, nekako neslovenski, saj ni ne zavisten in ne zahrbtn, ne maščevalen in ne kovaren. Z izrazitim samospoštovanjem se v bistvu ohranja v slovenskem kaosu, v političnem in kulturnem prostoru šokantnih obratov, škodoželjne pritlehnosti, občutku majhnosti in nepomembnosti, pred vsem, kar je tuje. Tudi ta Zlobčeva drugačnost je eden izmed razlogov, da se mu je svet kot pesniku poklonil, mu prisluhnil in ga nagradil. Če se sam ne spoštuješ in če že v izhodišču meniš, da ne moreš ustvariti ničesar velikega, je malo verjetno, da te bo kdo opazil. Avtorju so tuji manjvrednostni občutki; v boju za osebno svobodo, ki si jo je kot javna osebnost težko pridobil, je zapisal: »In tako sem čutil in živel: odprto in sproščeno.« (Drugi del, str. 15)

Večkrat je naglasil, da je pomembno potovanje in ne cilj. Naj bo njegovo potovanje še dolgo in osrečujoče, naj bo kleno in zlobčevsko.